

بررسی پدیده‌ی پیک‌نیک در میان کردها

مطالعه‌ی موردی شهر پیرانشهر[□]

مجنون آموسی / کامران فاتح[□]

بیان مسئله

- کردها همواره در طول تاریخ، ایام فراغت خود را در میان مناظر طبیعی می‌گذرانده‌اند و تا امروز پیوستگی‌شان را با طبیعت حفظ کرده‌اند. در مواردی خاص آن‌ها مجبور بوده‌اند که از طبیعت فاصله بگیرند. امروز که کار کردن بیشتر از گذشته فعالیت اقتصادی (در معنای سرمایه‌دارانه آن) محسوب می‌شود، پیک‌نیک رفتن نیز بیشتر از گذشته مورد توجه واقع می‌شود. در بین گروه‌های سراسر کردستان می‌توان به مواردی اشاره کرد که در آن مکان‌هایی برای تفریح و پیک‌نیک برجسته شده‌اند. به عنوان مثال در سلیمانیه مکانی چون سرچنار، در اربیل (هولیر) جایی چون قلا (قلعه)، سنندج جایی چون آیدر و ... به عنوان مراکز پیک‌نیک منطقه‌ای برجسته شده‌اند این در حالی است که مراکز کمی فرامنطقه‌ای هستند؛ برای این نمونه می‌توان به منطقه‌ی دوکان در کردستان عراق اشاره کرد. در بقیه‌ی موارد در کردستان با سایت‌های کاملاً محلی مواجه هستیم که در این جا هم روی یک سایت منطقه‌ای به نام «پردانان» متمرکز می‌شویم.

پرسش‌ها

- فضاهای انتخاب شده برای پیک‌نیک از چه ویژگی‌هایی برخوردارند؟
- رفتارهای مردم در پیک‌نیک شامل چه مواردی است؟
- انواع پیک‌نیک رفتن شامل چند مورد است؟ یا به عبارتی گونه‌شناسی انواع پیک‌نیک کدام است؟
- رواج و شیوع پدیده پیک‌نیک در دهه اخیر به عواملی بستگی دارد؟

[□] این مقاله در چارچوب همایش «آیین، طبیعت و اوقات فراغت: پیک‌نیک» در کاشان (۱۲-۱۴ اردیبهشت ۱۳۸۶) ارائه شده است، که خلاصه‌ای از آن در این جا می‌آید.

[‡] کارشناسان ارشد

توصیفی کلی از موقعیت پردانان «perdanan»

- پردانان در ۳۰ کیلومتری شرق پیرانشهر واقع شده است.
- دره‌ای نسبتاً عمیق که دارای مناظر طبیعی زیبا چون کوه، انواع درختان، رودخانه، پوشش گیاهی زیبا، غار و انواع پرندگان است.
- در صورت تحرک فضایی، افراد می‌توانند به دیدن آبشار خرپاپ/xærpap/ و جنگل‌های آن، کوه‌پیمایی، ماهی‌گیری و شنا در فصل مناسب پردازند.
- راه آسفالته آمد و شد را به این مکان آسان کرده است.
- این مکان در مسیر پیرانشهر به سردشت واقع شده است.
- همچنین این مسیر نزدیکی زیادی به مرز ایران و عراق دارد.

ویژگی‌های فضاهای پیک‌نیک

- این فضاها در حواشی شهر قرار دارند.
- این فضاها بیانگر ویژگی‌های ملی، مذهبی، تعلق سرزمینی و طبیعی بودن هستند.
- اگر چه در برخی موارد نظارت اجتماعی وجود ندارد اما قانون خانواده در آنجا حاکم است (نقش‌های سنی و جنسی کماکان حضور دارند).
- در اکثر این فضاها با سه عنصر آب، درخت و سبزه‌زار روبرو هستیم.
- همه این فضاها فاقد امکانات رفاهی بهینه هستند.
- زندگی اجتماعی به نوعی در فضاهای پیک‌نیک بازسازی می‌شود.

رفتارهای رایج (مشاهده شده در یک روز تفریحی)

- خوردن (کباب کردن، آش پختن، میوه و تنقلات و نوشیدنی‌ها و...)
- رقص و پایکوبی در گروه‌های مردانه و مختلط

- رفتارهای هویتی (مثل سرودهای ملی گرایانه، حماسی، حمل پرچم بر روی دوش و به صورت پشتند) کمر بند پارچه‌ای مردانه)
- بازی‌ها و ورزش‌های گوناگون
- استراحت و خواب
- دید و بازدید از خانواده‌های آشنا و دوستان و هم‌ولایتی‌ها
- کوه‌پیمایی و پیاده‌روی
- چیدن گیاهان صحرائی (مخصوص زنان)
- گوش دادن به موسیقی به دو صورت آرام (در محدوده خانواده) و بلند (که شعاع خاصی را پوشش می‌دهد)

انواع مختلف پیک‌نیک

۱) پیک‌نیک‌های خانوادگی (که معمولاً تلاش می‌شود با حضور تمام فرزندان یک خانواده انجام گیرد): در این پیک‌نیک خانواده‌ها در محلی که از دیگران متمایز باشند در محل پیک‌نیک با هم جمع می‌شوند. این خانواده‌ها ترجیح می‌دهند که به جاهایی بروند که امکان آمد و شد با ماشین وجود دارد و برای جابجایی مشکل چندانی به وجود نیاید، از طرف دیگر به جاهایی که با سایر خانواده‌ها قطع ارتباط شود نیز نمی‌روند. در این نوع پیک‌نیک تقسیم‌بندی‌های فضایی، جنسی و سنی را می‌توان مشاهده کرد. در برپایی این گونه پیک‌نیک‌ها زنان نقش پررنگی دارند.

۲) پیک‌نیک‌های دوستانه (معمولاً چند نفر از دوستان پسر که وجه مشترک خاصی با هم دارند): این نوع پیک‌نیک هم از لحاظ نحوه انتخاب مکان و هم از لحاظ ترکیب با پیک‌نیک‌های خانوادگی تفاوت می‌کند. گروه‌های دوستانه در پیک‌نیک کنترل و نظارت اجتماعی کمتری را بر خود اعمال می‌کند و در رفتارهای خوراکی (مصرف الکل) و شوخی‌ها از وضعیت متعارف خارج می‌شوند.

خانواده‌ها در فضای پیک‌نیک چگونه مستقر می‌شوند

- خانواده‌های آشنا سعی می‌کنند در محل‌های نزدیک به هم بنشینند تا هم احساس امنیت کنند و هم در برخی موارد با هم شوخی کنند.
- مرز بین خانواده‌ها از طریق ماشین و یا درختان و چادر مشخص می‌شود.
- معمولاً زیر انداز و یا قالیچه‌ای حوزه خصوصی یک خانواده را مشخص می‌کند.

دلایل رواج پیک‌نیک به عنوان یک رفتار فرهنگی

- گسترش رسانه‌های گروهی چون تلویزیون و ماهواره
- بهبود نسبی وضعیت راه‌ها
- کاهش دغدغه‌ها امنیتی از حیث وجود مین و سایر موارد ناامنی در فضاهای تفرجگاهی
- رقابت و چشم و هم‌چشمی اجتماعی (پیک‌نیک رفتن به عنوان یک نوع کلاس مطرح می‌شود)
- بالابودن سطح اشتغال (و لو به صورت کاذب) در بین مردان
- خانه‌نشین بودن زنان و تمایل آنها برای بیرون رفتن

تأثیر رسانه‌ها و فرهنگ‌های دیگر بر توسعه فرهنگ گردش

- مناطق و مردم کردستان عراق و کردهای سایر مناطق جهان که از ماهواره‌ها نمایش داده می‌شوند تأثیر مستقیمی بر رونق این فرهنگ علی‌الخصوص از طرف زنان دارد.
- برنامه‌های تلویزیونی کشور در رواج این فرهنگ کمک شایانی می‌کنند.
- رفتارهای موسیقایی و سرزندگی و رقص‌های مختلف از تأثیرات کردهای سایر مناطق است.
- سبک زندگی و رفتارهای مصرفی از تأثیرات فرهنگ ایرانی است که در سریال‌ها و گزارش‌های تلویزیونی بازتاب می‌یابد.

پیک‌نیک به عنوان یک عرصه هویتی

- پیک‌نیک فضایی است که در آن هویت‌های مختلفی ظاهر می‌شود.

- این هویت‌ها عموماً قومی، محله‌ای هستند.
- هویت‌های محله‌ای به صورت دسته‌های هم‌روستایی و فامیلی خود را نشان می‌دهند.
- در برخی موارد بین این دسته‌ها تنش‌هایی هم به وجود می‌آید که بعد از پیک‌نیک نیز تداوم می‌یابند.

پیامدهای مثبت

- تقویت انسجام اجتماعی
- ایجاد نشاط در کانون خانواده
- فراهم آوردن زمینه‌های آشنایی دختران و پسران

پیامدهای منفی

- تخریب محیط زیست به صورت ریختن آشغال و زباله در محیط به رغم توزیع کیسه‌های زباله
- اقدام به مصرف مواد الکلی و از دست دادن حالت طبیعی
- دعوای و تنش‌هایی که در محیط به واسطه فشردگی، ایجاد مزاحمت و اثرات آن مصرف به وجود می‌آید.
- در برخی از موارد دامنه دعوا به روزهای دیگر هم کشیده می‌شود.

پتانسیل‌های توسعه فرهنگ پیک‌نیک

- وجود سایت‌های تفریحی زیاد و خوش آب و هوا
- بالا رفتن سطح رفاه
- سست شدن ارزش‌های مردسالارانه
- پیک‌نیک رفتن به عنوان یک فرهنگ در حال شکل‌گیری است.
- تمایل بیش از اندازه زنان به بیرون رفتن
- زنده کردن تعلق‌های سرزمینی (با توجه به اینکه بیشتر افراد خاستگاهی روستایی دارند).

موانع توسعه فرهنگ تفریح و گردش در شهرستان پیرانشهر

- پایین بودن خدمات و تاسیسات بین‌راهی و نیز در فضاهای تفرجگاهی
- عدم تبلیغ و اقدامات لازم به منظور معرفی جاذبه‌های توریستی
- پایین بودن نسبی امنیت فضاهای تفرجگاهی (با توجه به اینکه پیرانشهر یک شهر مرزی است و قاچاقچیان کالا از همه مسیرها در رفت و آمدند).
- توزیع نامناسب رفاه اقتصادی
- برخورد کشاورزان و باغداران با کسانی که به مزارع و باغات آسیب می‌رساند.

نتیجه‌گیری و سخن نهایی

با گسترش رفاه اجتماعی و پیچیده شدن مکانیزم‌های زندگی نیاز به استراحت و تمدد اعصاب بیش از گذشته احساس می‌شود. رشد جمعیت شهرنشین و کاهش روابط همسایگی و نیز دورافتادگی آنها از مکان‌های اولیه زندگی میل به بازگشت به طبیعت و گذران ساعاتی از زندگی در مکان‌هایی که متعلق به آن هستند را افزایش داده است. در این میان سایت‌های تفریحی و فضاهای پیک‌نیک به دلیل تساهل در اجرای قانون و اصولاً نبود انتظارات اجتماعی و قانونی مکان مناسبی برای بروز و تجلی هیجانات جمعی است، یعنی افراد می‌توانند با خیال راحت‌تری به بازی، ورزش، دغدغه‌های سیاسی و اجتماعی پردازند و نیز بهتر از فضای شهری می‌توانند به بازسازی موقتی زندگی روستایی و در پاره‌ای موارد به بازسازی زندگی عشایری خود پردازند.